فهرستواره منزوی ۵، ۳۶۷۴ فهرست نسخه‌های خطی منزوی ۱، ۵۹۱ و ۵۹۴ فهرست دانشکده پزشکی تهران ۱، ۲۷۹ و ۲۸۶، ۱۱

فهرست شریعتی ۱۳۸۸، ۱۲، ۴

آستان قدس

## کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

اسم کتاب علاج الامراض و تجربات * فارسی

مصنف

مؤلف ** حکیم شریف

خطی

چاپی نسخ ۸ سطری *

سال چاپ یا تحریر قرن ۱۲ عدد اوراق ۷

جزء کتب طب شماره خصوصی

شماره عمومی ۱۹۱۹۶/۱ شماره قبض

واقف میرزا رضاخان نائینی تاریخ وقف مرداد ۱۳۱۱

طول ۲۳ عرض ۱۳ شماره صفحات ۱۵

نصیری

× مجربات (رساله) ۸* (ق ۹۵۴

بسم الله الرحمن الرحیم

برضمایر کیمیا مآثر ارباب دین و دولت و اصحاب
ملك و ملت مخفی نماند که این فقیر حقیر مدت
مدید و عهد بعید شد که در طلب علوم حکمیه بیشتر
آفاق گشته و بسی دیار طی کرده و از کتب حکماء هند
و از کتب جمهور ابو علی سینا و سایر حکماء دیگر دیده
و مطالعه نموده و از هر خرمنی خوشه و از هر مجربی
توشه برداشته و جمله را در قلم تجربه در آورده
تا جمیع مسلمانان بهره مند گردند امیدوارست
که چون ازین رساله مستفید گردند این حقیر را
بدعای خیر یاد نمایند و فقیر آنرا در بلاد حاره و
بارده مجرب نموده درست آمده **علاج یرقان** که
در ساعت برطرف و احتیاج به پرهیز نباشد بیارند
خروس سفید را و در خانه سر دهند و صاحب
مرض را در صفه بنشانند و در نظر او بر گرد خانه بدوانند

چندانکه



چندانکه سست شود و بیفتد بعد از آن ذبح کنند و شکم
او بشکافند و ذکر و خصیه مریض را در شکم خروس
نهند و او را بپوشانند و قدرت حق سبحانه
و تعالی را مشاهده نمایند **علاج جرب** بگیرند سرگین
گنجشک و با سرکه انگوری کهنه نیک صلایه کنند
و بر جرب بمالند برطرف شود **علاج ناصور** اگر
خواهند که ناصور کهنه زود خشک شود بگیرند
سگ بچه چشم ناگشوده و در آتش سرگین گاو
بسوزانند پس در هاون صلایه کرده بر ناسور
افشانند زود خشک شود **نوع دیگر** شاخ بز
کوهی را بیارد و مغز بیرون کند و غلاف آن در آتش
انداخته بسوزانند و صلایه نموده بپاشند برطرف
شود **بهق سیاه و سفید** خرده مروارید با
سرکه کهنه ممزوج کرده بمالند سیاهی و سفیدی را
مفید بود **علاج تریاك خورده** که بیم هلاکت
بوده باشد سه درم فلفل سیاه نرم بخایند در حال
خلاص گردد **علاج شب کوری** زهره آدمی در چشم
کشند روشن و نورانی گردد **دیك مثانه** بستانند

نخود سیاه و در آب بجوشانند و با روغن بادام
تلخ بخورد مثانه بریزاند **ریختن** خون از قضیب
جالینوس گوید ریواس بخورد در ساعت نجات
یابد **علاج** آماس خصیه بحان بکوبد و آب
آنرا طلا کند درد و آماس فرو نشیند **علاج**
نقرس پیه یوز را بر نقرس مالند به شود و اگر
گوشت یوز را بجوشانند و بیاشامند در حمام بخورند
درد پشت و کمر را نافع و سودمند بود و شهوت
افزاید **علاج رعاف** ملاحظه نمایند که از
کدام جانب دماغست اگر جانب چپ است
خایه چپ را به بندند ساکن شود و اگر از جانب
راست است راست را به بندند و اگر از هر دو
آید هر دو را به بندند **علاج پیسی** پیه پلنگ
بگدازند و با روغن گل بر آن موضع طلا کنند
نیکو شود **نوع علاج ریگ مثانه** تخم کرفس را
بکوبد و با عسل معجون کرده بخورد سنگ را
بر طرف سازد **علاج آماس** برگ چقندر را
جوشانیده به بندند یا ضماد کنند در ساعت

اماس



آماس فرو نشیند و نیکو گردد **علاج** موی چشم
اگر آن موی را برکنند و اندک خون خروس در
چشم کشند دیگر موی بر نیاید **علاج** سگ
دیوانه گزیده موی سگ را بسوزانند و بر آنجا
بندند به شود **علاج** مار گزیده شکم موش را
شکافته بر زخم بندند در حال نیک شود **علاج**
درد گوش اگر مغز شفتالو را بکوبند و فتیله
ساخته در گوش گذارند درد ساکن شود **علاج**
**آبله روی** مورد را بکوبند و آبش را بر آنجا مالند
بجای خود باز رود **برآوردن پیکان** موش را
بکشند و نیم گرم کرده بر آنجا نهند پیکان بیرون
آید خروس نیز همین خاصیت دارد **سنگ**
**سرمه خورده** سه حب نوشادر که نیم مثقال
بوده باشد با زرده تخم مرغ سه روز بخورد
شفا یابد **داء الثعلب** هر که سرگین کفتار را
بسوزاند و بروغن زیت آمیخته بر جایی که
موی ریخته باشد بمالند موی بر آید **خون**
**شکم** هر که هر روز تخم شاهسفرم بریان کرده بخورد

خون باز دارد **اسهال** هرکه را اسهال بوده باشد
پنیر خشک را بریان کرده بخورد اسهال برطرف
شود **علاج زکام** بقراط گوید هرکه سبوس را
خشک کند و دود کند زکام در ساعت نیکو
شود **کج شدن گردن** یعنی لقوه غاریقون
مغز بادام پنج درم شیرخشت و انجیر دو درم
اسارون پنج درم این داروها را پخته بخورد
بلا فاصله و اگر خواهد در دهن گیرد بی شک
باد لقوه برطرف شود **ایضا لقوه** گوشت کبوتر بچه
و گوشت فاخته با شیرگاو بجوشانند و بخورند
لقوه برطرف شود **باد گوش** آب سیر با زهره
گوسفند بجوشانند و در گوش چکانند نیکو
شود **علاج زهر خورده** شکنبه لک لک با روغن
بریان کرده بخورد در حال نیک گردد **علاج**
**نزائیدن زنان** قدری جوز بویه و پوست
انار نرم بساید و با انگبین بیامیزد بوقت
جماع شاف کند و با شوهر خود صحبت بدارد
در حال بار گیرد و فرزند نرینه پدید آید **صح**

صبر



صبر سقوطری افتیمون افریطی بسفایج از هریک
بیست درم تخم ... درم غاریقون اسطوخودوس
هلیله کابلی فراسیون نوفا سیاه دانه از هریک
دو درم زراوند مدحرج سنبل الطیب دارچینی
مصطکی اسارون فرفیون قسط ملح اندرانی
بریان عاقرقرحا سقمونیا از هریک پنج درم
شحم حنظل خربق سیاه جندبیدستر از هر
یک سه درم اجزا را کوفته و بیخته با عسل
معجون کنند و هر بامداد دو مثقال بنوشند
که نافع است **حبی که فرح آورد** و مقوی دماغ
بود و سرعت انزال را بسیار مفید و سودمند
بود اخلاط او اینست بزر البنج بشیر پرورده
در روغن بادام چرب کرده فلفل سیاه فرفیون
عاقرقرحا دارچینی قرنفل هیل عود خام جدوار
مجرب مصطکی سنبل جوز بویه بسباسه
زرنباد درونج عقربی حب القار تخم کرفس
سعد کوفی کل سرخ افیون خالص زعفران کوفته
و بیخته بگلاب سرشته حب سازند که از

برای جمیع امراض مفید است فایده فادزهر با آب بازیانه
به بندند بر موضعی که عقرب گزیده باشد یا طلا
کنند درد ساکن شود فایده اگر ریشه درخت زیتون
را بر موضعی که عقرب گزیده باشد به بندند در
ساعت درد ساکن شود حبس البول یک وقیه
روغن و نیم وقیه شکر بخورد فی الحال بول گشوده
شود فایده اگر موی سبیل بلتك را حلیل کذارند
در ساعت بول گشوده شود آسانی وضع حمل
شکل سه اندر سه را بکشد و در زیر پای زن
حامله بگذارد وضع حمل بر او آسان شود آبستنی
زنان باید که در حال انزال زود از یکدیگر جدا
شوند و زن را بفرمایند که در حال برجهد
چنانکه باز پس می جهند هفت مرتبه یا نه مرتبه
تا منی جدا شود و عطسه آورد و اگر بوقت جماع
سر قضیب را چرب کند منی در نیاویزد و اگر
بقطران آلوده کنند یا بروغن بلسان یا به
اسفیداج آبستنی را باز دارد من کتاب الامراض
حجامت کردن و پیوسته دهان را با سرکه و کلاب





شستن و بامداد و شبانگاه مسواک کردن
و سفوف بکار داشتن و عاقرقرحا و فوفل و
صندل خائیدن بجمیع بدن سودمند و مفید بود
فایده اگر کسی را معده سرد شده باشد ایارج فیقرا
بدین صفت بدهند ایارج فیقرا یکمثقال تربد
یکدرم نمک هندی قرنفل انیسون زنجبیل نانخواه
برگ مورد منقی دانه بیرون کرده با ادویه کوفته
مقدار سه درم بکار برند صفوفی که بن دندانرا
سخت کند و پاک و سفید گرداند و خون از بن
دندان باز دارد اخلاط آن بگیرد ابهل و مازوی
سبز سوخته و درسی که آغشته کف دریا سه
مثقال غك اندرانی نیم سوخته از هر یک سه درم
سنبل کزمازج حب الاس از هر یک دو درم عاقرقرحا
پنج درم پوست بیخ کبر سه درم عود سوخته پنج
درم گل انار ابهل زرد سماق از هر یک چهار درم
همه را کوفته و بیخته بهم آمیخته بکار برند معجون
جاویدانی ملك الحکما سلطان العلما بهاء الدین
بغدادی گفته که عماد الدین مقری یکی از فضلای

کاشغر بود حکایت کرد که این معجونیست که حکمای
هند ترتیب داده اند و خواجه زین الدین کرمانی
پیوسته این معجون را بکار بردی و معروفست
که پانصد سال عمر داشت و عماد الدین مقری
گوید که چند کس را دیدم که سیصد و چهار صد
سال عمر داشتند بسبب استعمال این معجون
و بهاء الدین بغدادی که ده سال خدمت خواجه
عمر ترکی کردم این نسخه بمن داد بعد از تجربه فواید
بسیار من و دیگران دیدیم زنهار محفوظ داشته
باهل ظلم و فساد تعلیم ننمایند اخلاط آن قرنفل
جوزبوا دارچینی بسباسه خیربوا ساذج هندی
از هر یک سه درم قاقله پنج درم فلفل دو درم
دارفلفل چهار درم زنجبیل هشت درم هلیله سیاه
شانزده درم بلیله سی و سه درم امله مقشر
بیست و چهار درم نانخواه دویست و پنجاه و شش
درم شیت چهارصد و شانزده درم شاهدانه
پانصد و بیست و دو درم بلکه شاهدانه با برگ
برابر همه ادویه بقوام آورده معجون سازند و هر

بامداد

اخلاط آن



بامداد دو درم بنوشند که جمیع علتها را سودمند بود و مفید
و اگر این اجزاها را داخل نسخه جاودانی نمایند مناسب
است فادزهر حیوانی عنبر اشهب ورق نقره
مشک اعلی از هر یک یکمثقال ماه فی فرخطایی
زرنب قرنفل کبابه چینی زنجبیل فلفل قاقله
کبار قاقله صغار درونج عقربی گل گاوزبان
گل نیلوفر تخم کرفس انیسون رومی سعد کوفی
خولنجان مصری اسارون سنبل الطیب لسان
العصافیر دارفلفل صندل سرخ زراوند مدحرج
ابریشم مقرض بوزیدان پوست ترنج گل مختوم
قضیب گاو کوهی اسطوخودوس از هر یک سه
مثقال سورنجان زرنباد از هر یک دو مثقال
حجر لاجورد مومیائی کانی از هر یک چهار مثقال
مغز کنجشک چهل عدد دارچینی طباشیر
خشخاش سفید کنجد مغز تخم خربزه مایه شتر
اعرابی عود بلسان بسباسه جوزبوا آمله مقشر
مغز گردکان مغز فندق مغز پسته مغز بادام لعل و
فیروزه مروارید ناسفته مرجان گل سرخ پوست

هلیله زرد هلیله سیاه کشنیز خشک از هر یک
پنج مثقال مصطکی دانه شش مثقال خصیة
الثعلب پانزده مثقال تودرین زعفران یاقوت
از هر یک ده مثقال بسیار سودمند و مفید بود
**صفوفی که دندان سخت کند** ورد گل سرخ بلوط
از هر یک چهار مثقال سماق عاقرقرحا از هر یک
پنج مثقال ادویه را کوفته و بیخته در بن دندان
پاشند **اطریفل کبیر** بسباسه شیطرج شقاقل
مصری لسان العصافیر از هر یک دو مثقال
فلفل کنجد مقشر تودرین قند سفید پوست
هلیله زرد از هر یک دو مثقال و نیم آمله مقشر
فلفل دراز از هر یک یکمثقال عسل مصفی سه چندان
اجزا را کوفته و بیخته با روغن بادام چرب سازند
و با عسل سرشته بقدر احتیاج بخورند **اطریفل
صغیر** هلیله کابلی هلیله سیاه هلیله زرد
بلیله آمله مقشر کشنیز خشک اجزا را کوفته
بالسویه و بروغن بادام چرب کرده با عسل سرشته
شربتی یکمثقال نافع بود **دواء المسک** مرمکی

ساذج



ساذج هندی مشک زعفران ریوند چینی خبد سد ستر
از هر یک دو مثقال نانخواه تخم کرفس از هر یک
چهار مثقال صبر سقوطری افسنتین از هر یک
هشت مثقال ادویه را کوفته و بیخته با سه چندان
عسل بسرشند و بکار برند **فلاسفه** که نفع دهد
و فرح دل آورد و بدن را قوت دهد و سلس
البول را بسیار مفید بود و طعام را بگوارد و منی
بیفزاید و قوت باه دهد و عقل را زیاد کند و
رنگ سرخ کرداند **اخلاط آن** آمله مقشر بلیله
شیطرج زراوند مدحرج بنج بابونه تارجیل مغز
جلغوزه خصیة الثعلب فلفل دراز زنجبیل
دارچینی نانخواه مویز منقی عسل سه وزن ادویه
بطریق معهود معجون سازند **ترکیب نوفا**
جهت تنگی نفس ربو و سرفه کهنه را نافع بود
**اخلاط آن** بسباسه عناب نیلوفر بنفشه
از هر یک چهار مثقال سپستان پنج عدد انجیر
سفید پنجاه عدد گاوزبان پرسیاوشان هر یک
هفت مثقال تخم خیارین هر یک پنج درم اصل السوس

خراشیده نیم کوفته نوفا خشك هریك هفت مثقال
بجوشانند و صاف کنند و یکمن قند سفید صاف
کرده بر سر آن کنند و بجوشانند تا بقوام آید
پس بنوشند **زنی که او را فرزند نشود** مقدار
دو درم سرکین باز با شراب بخورد انکاه با مرد
صحبت دارد فرزند نرینه بقدرة الله بدید آید
**شریف** کوید از قول آدم علیه السلام که هر که ۴
تخم رازیانه را با مقدار یکدرم قند سفید صوف
سازد و هر روز از ابتداء انکه آفتاب بحمل برود
تا انکه ببرج سرطان رسد مداومت نماید
در هر سالی این سه ماه که کفته شد تا سال
دیکر بهیچ کوفت والم مبتلا نکردد **فایده** اکر
زرنیخ و کندر در خانه دود کنند مکسان بکریزند
**شاف** مامیران چینی زنجبیل حضض مکی توتیای
قلمی هلیله زرد هریك دو مثقال زعفران دو
مثقال زرد چوبه صمغ عربی هریك سه مثقال
اجزا را صلایه کرده بطریق معهود با آب غوره برود ده
نمایند **فایده** هرکه آب ترب را بر بهق مالد

بر شود



به شود و اکر آب ترب را با عسل کرم کرده بخورد
قی کند و بلغم را پاك سازد و تب کهنه دیرینه
را مفید بود و بوی دهن را خوش کند و اکر با
شیر بخورد سنك مثانه بریزاند **جوارش**
بدانکه این جوارش بسیار نافع و سودمند بود
از برای معده و روده و جکر و دباغت معده کند
از اخلاط فاسده که در وی جمع شده باشد و سفیدی
موی را حفظ کند و کرده را قوی کرداند و روشنایی
چشم بیفزاید و سردیها را از بدن دور نماید
و درد مفاصل را سودمند بود و عقل را زیاده
کند و فکرت صایب آورد و قوت جماع زیاده
کند و بهق و تنکی نفس را سودمند بود و چون
یکسال برین بکذرد تریاق اعظم است و خون
شکم را باز دارد و از انجمله زحیر را بسیار مفید
بود و **اخلاط آن** زنجبیل زعفران فلفل سعد ۴
قسط بحری قاقله قرنفل سلیخه دار فلفل دار چینی
خولنجان قصب الذریره از هریك ده درم جدا
جدا کوفته و بحریر بیخته بنجاه و شش درم قند

سفید عسل سه چندان بجوشانند و کف بر دارند
و داروها را باهم آمیخته در ظرفی کنند و در وقت
حاجت هر روز دو مثقال بخورند که بسیار
مفید و مجرب است **فایده** شریف گوید که اگر
کسی پوست گردوی سبز را بکوبد و چند پاره
حدید شکسته در ان اندازد و بعد از یک هفته
خضاب کند موی سفید سیاه شود **فایده**
گوشت اسب گرم و تر بود و شکم را نرم کند و معده
را قوی گرداند اگر بی زبانی بخورد زبانش کشوده
شود و اگر مغز اسب را با روغن یاسمین بیامیزند
و بر جایی که موی رفته باشد بمالند موی
بروید اگر کسی با روغن بریان کرده بخورد
درد معده ساکن کند **فایده** برگ سیب برگ
انجیر برگ کردکان باهم بکوبد و بخورد زهر
بروی کارگر نشود و از خوردن نجات یابد
اگر با روغن بریان کرده بخورد ذکر را قوی گرداند
**فایده** هر که بود نر با شکر بخورد قی را باز دارد
و اگر با سرکه بخورد درد پهلو را بسیار مفید بود.

دسپرزرا

بازبین شد
۱۳۷۱ ش
باز بین شد
۱۳۵۳ خ
کتابخانه آستان قدس
دایره مخطوطات
سال ۱۳۴۸ خورشیدی
بازبینی شد